

Eyvazzadə Elmir Tahir oğlu,
doktorant,
İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu,
E-mail: eyvazzadeelmir@gmail.com
© Eyvazzadə E.T., 2021

UOT - 330.101.541, 338

AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADI SABİTLİYİN TƏMİN EDİLMƏSİNDƏ MAKRO-FİSKAL ÇƏRÇİVƏNİN PROBLEMLƏRİ VƏ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - Azərbaycanda koronavirus (COVID-19) pandemiyasının təsirləri fonunda makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması məsələlərinin təhlili və makro-fiskal çərçivənin təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin öyrənilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası - tədqiqat işində maliyyə dayanıqlılığı və iqtisadi sabitlik baxımından vacib hesab olunan bir sıra statistik məlumatlardan istifadə edilmiş, təhlil, sintez və ümumiləşdirmə vasitəsilə post-pandemiya dövründə iqtisadi inkişafda daha səmərəli yanaşmaların formalaşdırılması ilə əlaqəli metodlardan, eyni zamanda bu problemlərlə bağlı bir sıra tədqiqatçıların yanaşmalarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – mövcud iqtisadi reallıqlar və global çağırışlar fonunda makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi məsələlərinin araşdırılması olduqca önəmlidir. Bu baxımdan dayanıqlı iqtisadi artımdakı tərəddüdlər, məzənnə kövrəkliyi, protsiklik fiskal siyasət və sair digər məsələlər tədqiq olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticələri - tədqiq edilən məsələlər onu göstərir ki, iqtisadi artım və fiskal intizam global neft bazarında volatilliyə qarşı yüksək həssaslığını saxlayır, daxili və xarici təsirlərə dayanıqlığın gücləndirilməsi məqsədilə yeni büdcə qaydasına əsaslanan makro-fiskal çərçivənin formalaşdırılması zəruridir. Dayanıqlı iqtisadi inkişaf templərinin bərpa edilməsi istiqamətində struktur islahatların aparılması, inklüziv inkişafın təmin olunması və qeyri-neft sektorunun inkişafına özəl investisiyaların cəlb olunması vacib əhəmiyyət daşıyır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Təqdim edilən işdə makroiqtisadi sabitlik qarşısında formalaşan təhdidlər qiymətləndirilmiş, makro-fiskal çərçivənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər irəli sürülmüşdür. Məqalənin elmi yeniliyi müəllif tərəfindən post-pandemiya dövründə əsas prioritetlər üzrə iqtisadi bərpa imkanları və inkişaf istiqamətlərinin təhlili ilə bağlıdır.

Açar sözlər: makroiqtisadi sabitlik, fiskal siyasət, makro-fiskal çərçivə, post-pandemiya dövründə sosial-iqtisadi prioritetlər

G İ R İ Ş

Makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması fonunda makro-fiskal çərçivənin problemləri həm nəzəri, həm də praktiki təcrübədə fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı əlaqəsində baxılaraq kifayət qədər geniş araşdırılmışdır. Bir çox ölkələrdə orta və uzunmüddətli perspektivdə fiskal dayanıqlıq və makroiqtisadi sabitlik, büdcənin gəlir və xərclərinin tarazlığı, o cümlədən resurs gəlirləri, iqtisadiyyatın kreditləşmə səviyyəsi, valyuta bazarı və s. bu kimi məsələlərin təkmilləşməsi mexanizmləri uzunmüddətli inkişaf mərhələləri keçmişdir.

Ümumiyyətlə, iqtisadiyyatının əsasını təbii ehtiyatların istehsalı və ixracı təşkil edən ölkələrdə dayanıqlı makro-fiskal çərçivənin formalaşdırılması, effektiv büdcə planlaşdırması digər ölkələrlə müqayisədə daha mürəkkəb xarakter daşıyır. Bu da öz növbəsində resurslardan əldə olunan gəlirlərin tükənən olması, qiymət və həcm volatilliyi, qeyri-müəyyənliyi kimi xüsusiyyətlərdən irəli gəlir. Bu baxımdan iqtisadi inkişafı dəstəkləyən xərc siyasətinin, maliyyə və borc intizamını təmin edən büdcə siyasətinin həyata keçirilməsinin əhəmiyyəti vurğulanır. İnfrastrukturun gücləndirilməsi və sosial rifahın yaxşılaşdırılması məqsədilə resurs gəlirlərindən səmərəli istifadə, makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi, o cümlədən resurs gəlirlərinin bir hissəsinin gələcək nəsillər üçün saxlanılması arasında optimal balansın müəyyən edilməsi fiskal siyasət baxımından vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Bu baxımdan milli iqtisadiyyatının deversifikasiyasına nail olunması, fiskal siyasətin səmərəliliyinin yüksəldilməsi və dayanıqlı iqtisadi artımın təmin edilməsi diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Uzunmüddətli dövrdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair əsas prioritetlərin uğurla reallaşdırılması makro-fiskal çərçivənin müasir çağırışlara uyğunlaşdırılması, bu istiqamətdə bir sıra çatışmazlıqların aradan qaldırılması, dayanıqlılığının təmin edilməsi istiqamətində mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri edir.

Makro-fiskal çərçivə qarşısında duran problemlər və çağırışlar

Azərbaycanda iqtisadi artımın zəifləməsi, kontrtsiklik büdcə siyasətinin vacibliyi, neft-qaz gəlirlərindən asılılığın azaldılması və s. bu kimi amillər elmi ədəbiyyatda geniş müzakirə olunan problemlərdəndir.

Makro-fiskal çərçivə ilk növbədə sosial-iqtisadi inkişafı və fiskal dayanıqlığı təmin etməklə makroiqtisadi sabitliyi dəstəkləməlidir. Ötən dövrə nəzər saldıqda, ölkədə formalaşmış makro-fiskal çərçivə həm büdcə kəsirinin, həm də dövlət borclanmasının qənaətbəxş səviyyədə saxlanılmasını təmin etməklə makroiqtisadi tarazlığın əldə olunmasına mühüm töhfə vermişdir. Heç şübhəsiz ki, bu töhfədə ötən illər ərzində neft sektorundan daxilolmaların, Dövlət Neft Fondunda toplanmış valyuta ehtiyatlarının əhəmiyyətli rolu olmuşdur. Fondun vəsaiti qısamüddətli neqativ şoklara qarşı bufer kimi çıxış edərək dövlət borcunu nəzarət oluna bilən səviyyədə saxlamaqla icmal və dövlət büdcəsi qarşısında öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə imkan vermiş, eyni zamanda neft ixracından əldə olunan valyuta daxilolmalarının sterilizasiyası ilə iqtisadiyyata neqativ təsirlərin neytrallaşdırılmasını, gələcək nəsillər üçün ehtiyat vəsaitin toplanmasını təmin etməklə makroiqtisadi və fiskal tarazlığın qorunmasına şərait yaratmışdır.

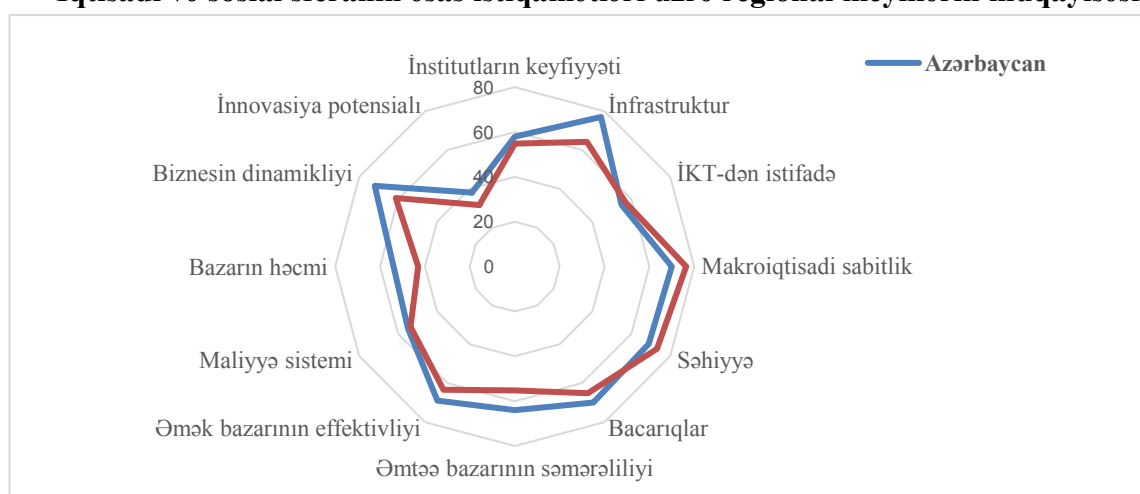
Belə ki, 2004–2019-cu illər ərzində real artım tempi baxımından ölkə üzrə ümumi daxili məhsul (ÜDM) 3,4 dəfə artaraq 71,7 milyard manata çatmış, o cümlədən qeyri-neft ÜDM 2,9 dəfə artaraq 5 milyard manat səviyyəsindən 50.4 mlrd manata çatmışdır. Bu dövrdə sənaye məhsullarının həcmi isə 2,7 dəfə artaraq 46,7 milyard manata qədər çoxalmışdır. Xarici sektorda ixracın həcmi 2003-cü ildə 2,6 milyard ABŞ dolları səviyyəsində olduğu halda, 2019-cu ildə 7,6 dəfə artaraq 19,6 mlrd ABŞ dollarına, qeyri-neft ixracı isə 5,2 dəfə çox olmaqla 2 milyard ABŞ dollarına çatmışdır. Qeyd olunduğu kimi, dövr ərzində sürətli iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvəsi əsasən yüksək neft gəlirləri olmuşdur. Bu müddətdə pozitiv demoqrafik artım şəraitində əhalinin yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına yönələn tədbirlər nəticəsində yoxsulluq səviyyəsi 2003-cü ildəki 44,7 faizdən 5,1 faizə qədər azalmış, ölkədə 1,5 milyon daimi olmaqla 2 milyondan çox yeni iş yeri yaradılmış, 100 mindən çox yeni müəssisə tikilərək fəaliyyətə başlamışdı (Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 2020).

Qeyd olunduğu kimi, iqtisadi artıma yönəlmiş işlər nəticəsində makroiqtisadi sabitlik qorunmuş və biznes mühitinin əlverişliliyi təmin edilmişdir. Bu islahatlar ölkənin beynəlxalq

reytinglərdə mövqeyinin yaxşılaşmasında da özünü göstərmişdir. İqtisadi və sosial sferanın prioritet sahələri olmaqla 12 əsas istiqaməti, o cümlədən qlobal meyillərin təhlilini özündə ehtiva edən Dünya İqtisadi Forumunun 2019-cu il üzrə “Qlobal Rəqabətlik” hesabatında Azərbaycan makroiqtisadi vəziyyəti özündə ehtiva edən “makroiqtisadi sabitlik” indikatoru üzrə 23 pillə irəliləmişdir (Ümumdünya İqtisadi Forumu “Qlobal Rəqabətlik İndeksi” Hesabatı, 2019). Belə ki, inflyasiya və borc dinamikası əsasında hesablanan indikator üzrə bu səviyyədə irəliləyən yeganə ölkə Azərbaycan olmuşdur. Hesabata əsasən, Azərbaycan ümumilikdə 141 ölkə arasında 58-ci yeri tutmaqla, 12 indikatore 8-i üzrə irəliləyərək Cənubi Qafqaz ölkələri arasında lider, MDB ölkələri arasında isə Rusiya və Qazaxıstanla birlikdə ilk üçlükdədir (Qrafik 1).

Qrafik 1.

İqtisadi və sosial sferanın əsas istiqamətləri üzrə regional meyillərin müqayisəsi

Mənbə: Dünya İqtisadi Forumunun "Qlobal Rəqabətlik İndeksi 2019" hesabatı

Bundan əlavə, onu da qeyd etmək lazımdır ki, “İqtisadi Azadlıq İndeksi 2021” hesabatına əsasən, Azərbaycan 172 ölkə arasında 38-ci yerdə qərarlaşmışdır. Bu nəticənin əldə olunmasında “Vergi yükü”, “Dövlət xərcləri”, “Fiskal sağlamlıq” indikatorlarındakı irəliləyişin mühüm rolu olmuşdur (İqtisadi Azadlıq İndeksi, 2021).

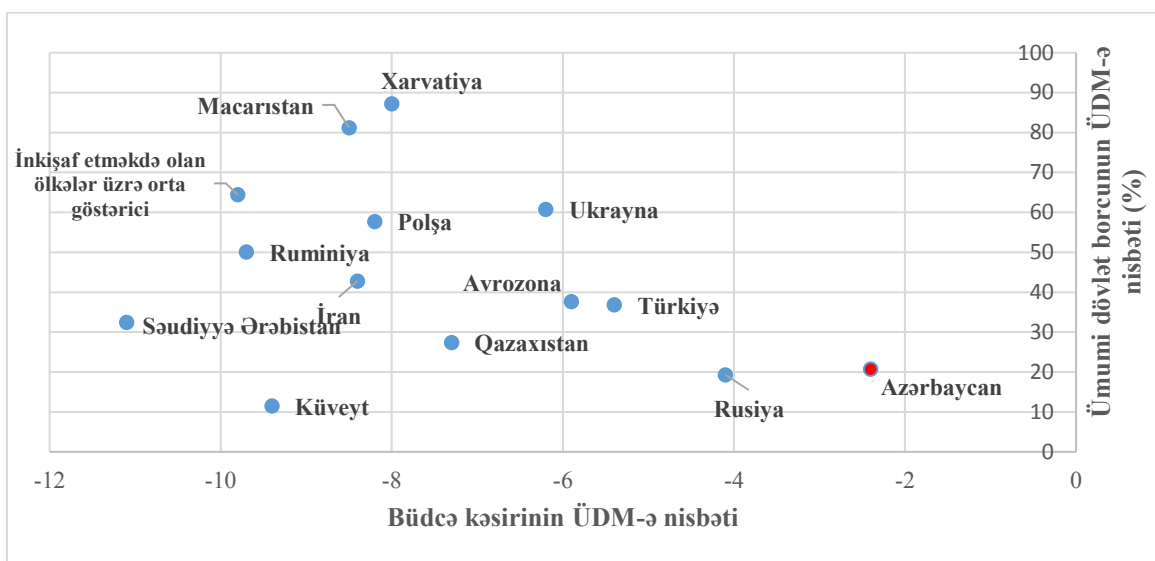
Əvvəlki illər üzrə ölkədə makroiqtisadi sabitliyin davam etməsi, sosial-iqtisadi inkişaf yönündə əldə olunmuş nəticələr 2020-ci ilin əvvəllərində də müsbət meyillərin davam etməsini şərtləndirmişdir. Qeyd olunanlarla yanaşı, 2020-ci ilin əvvəlindən etibarən COVID-19 pandemiyasının təsirləri isə Azərbaycan iqtisadiyyatının sürətli inkişafını ləngitdi, iqtisadi artım templərinin bərpası üçün makro-fiskal dəstək tədbirlərinin əhəmiyyətini artırdı. Ümumilikdə pandemiyanın dünya ölkələrində iqtisadiyyatın əksər sahələrinə, müxtəlif əhali qruplarına əhəmiyyətli dərəcədə təsirləri hökumətlər qarşısında yeni çağırışlar formalaşdırmışdır. Həyata keçirilən fiskal tədbirlər nəticəsində daha sərt qlobal iqtisadi kiçilmənin, iş yerlərinin bağlanması və sosial xərclərin artımının qarşısının alınması qismən mümkün olmuşdur. Bununla belə, əksər ölkədə müxtəlif qabaqalayıcı və dəstək tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün irihəcmli vəsait ayırmaları və azalan dövlət gəlirləri büdcə kəsirinin və dövlət borcunun səviyyəsini sürətlə artırmışdır. Ümumilikdə, dünya üzrə fiskal kəsir 2020-ci ildə qlobal ÜDM-in 3,6 faizindən 10,8 faizinədək, dövlət borcu isə 83,7 faizindən 97,3 faizinədək yüksəlmişdir. 2020-ci ildə inkişaf etmiş ölkələrdə büdcə kəsirinin ÜDM-ə nisbəti 11,7 faiz, inkişaf etməkdə olan və orta gəlirli ölkələrdə 9,8 faiz, aşağı gəlirli ölkələrdə isə 5,5 faiz təşkil etmiş, dünya

üzrə orta dövlət borcu qlobal ÜDM-in 97,3 faizinə qədər artmışdır.

Artan borc öhdəlikləri fonunda hökumətlər tərəfindən fiskal dəstək tədbirlərinin vaxtından əvvəl dayandırılması riski mövcud reallıqlara cavab verən və bərpa prosesinə uyğun templərlə maliyyə buferlərinin yaradılmasını nəzərdə tutan ortamüddətli fiskal çərçivənin əhəmiyyətini artırmaqdadır. Qeyd olunmalıdır ki, qlobal iqtisadiyyatda gedən neqativ meyillərin, yeni çağırışların fonunda Azərbaycanda büdcə kəsirinin və dövlət borcunun dayanıqlılığı təmin edilmişdir (Qrafik 2).

Qrafik 2.

2020-ci ildə inkişaf etməkdə olan orta gəlirli ölkələrin fiskal mövqeyinin müqayisəsi

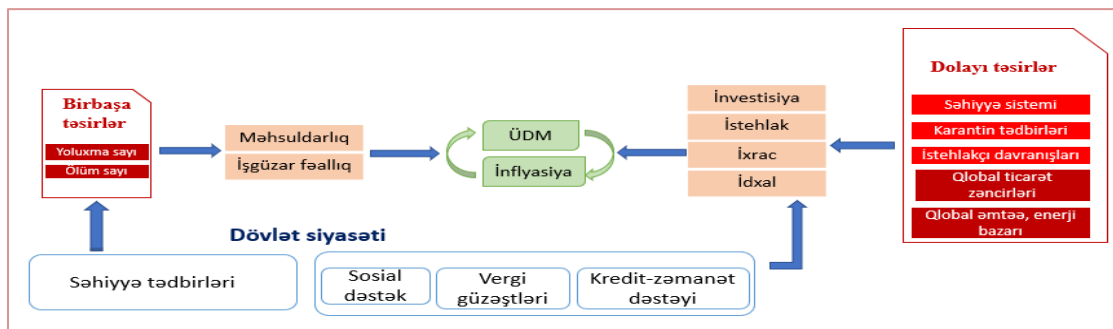
Mənbə: BVF-nin Fiskal Monitor (Aprel 2021) nəşrinin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Qeyd olunduğu kimi, koronavirus (COVID-19) infeksiyasının dünyada sürətlə yayılması, bununla əlaqədar olaraq qlobal tələbin, o cümlədən istehlak və investisiyaların kəskin azalması kimi neqativ meyillərlə xarakterizə olan xarici iqtisadi mühit Azərbaycan iqtisadiyyatına da əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Bu baxımdan pandemiyanın mümkün mənfi təsirlərinin azaldılması məqsədilə həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsində iqtisadiyyatın tənəzzül fazasına daxil olmasının qarşısının alınması mümkün olmasa da, onun daha kəskin enişinin qarşısı alınmışdır. İqtisadiyyatın xidmət sektorunda, turizm və otelçilik kimi sahələrində əhəmiyyətli çağırışlar formalaşmış və ciddi geriləmələr ilə nəticələnmişdir.

Xarici şoklar, xüsusilə pandemiya ölkənin makro-fiskal dayanıqlılığına müxtəlif transmissiya kanalları vasitəsilə təsir edə bilmişdir (Şəkil 1). Bunları nəzərə alaraq, büdcə prosesində mütəmadi olaraq xarici iqtisadi təsirlərlə bağlı qiymətləndirmələrin aparılması və fiskal risklərin qarşısının alınması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Başqa sözlə, fiskal risklərin təhlili, qiymətləndirilməsi iqtisadiyyatın və maliyyə sisteminin orta və uzunmüddətli dövrdə dayanıqlılığı baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, büdcə siyasətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində görülmüş işlərin məntiqi davamı olaraq makroiqtisadi sabitliyin və dayanıqlığın gücləndirilməsi məqsədilə yeni iqtisadi reallıqlara uyğun büdcə qaydasına əsaslanan fiskal çərçivənin formalaşdırılması üzrə həyata keçirilən tədbirlərin zəruriliyi daim diqqət mərkəzində olmalıdır. İqtisadiyyatın və dövlət maliyyə sisteminin daxili və xarici təsirlərə, o cümlədən iqtisadi tsikllərə qarşı dayanıqlılığı daha da artırılmalıdır.

Sxem 1.

Koronavirus (COVID-19) pandemiyasının Azərbaycan iqtisadiyyatına müxtəlif kanallar vasitəsilə təsirləri

Mənbə: Sxem müəllif tərəfindən tərtib olunmuşdur.

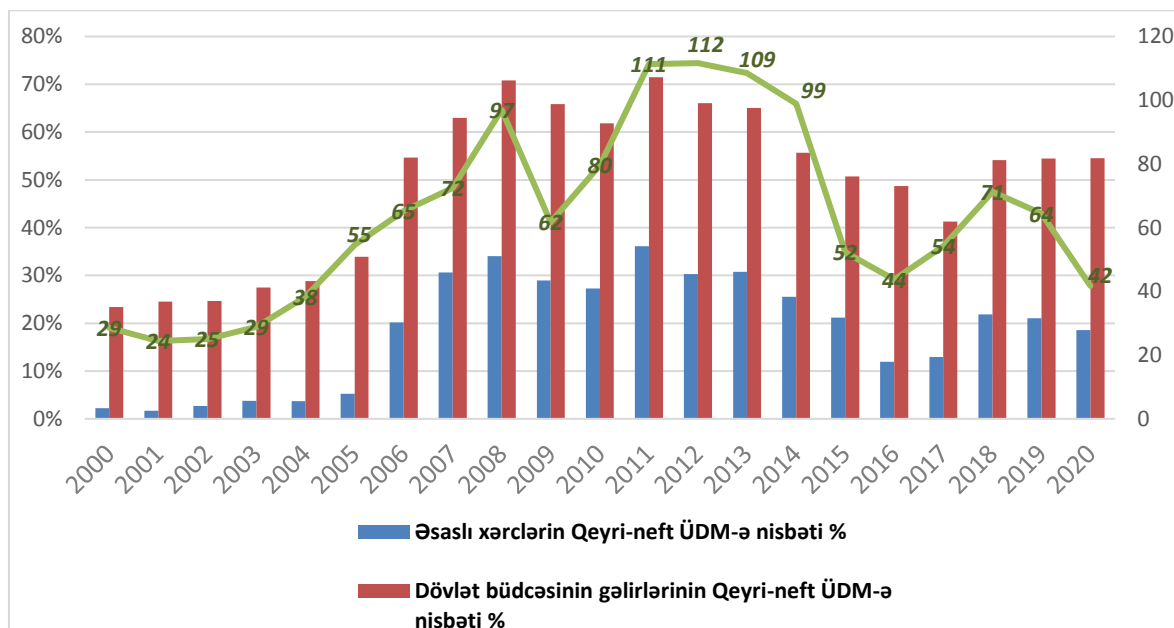
Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, ölkə iqtisadiyyatının qlobal əmtəə və enerji bazarından, neftin hasilat və qiymət dəyişikliklərdən asılılıq səviyyəsi hələ də yüksək olduğundan xarici şokların neqativ təsirləri bir sıra müxtəlif kanallar vasitəsilə reallaşa bilər. Əhəlinin sağlamlığının qorunması məqsədilə tətbiq edilən məhdudlaşdırıcı tədbirlər 2020-ci ilin ikinci rübündən başlayaraq, iqtisadi aktivliyin aşağı düşməsinə, o cümlədən ticarət, turizm və tikintinin inkişafına öz mənfi təsirini göstərmişdir. Bu və ya digər proseslər bir-biri ilə qarşılıqlı zəncirvari əlaqədə olmaqla ölkə iqtisadiyyatına təsir kanalları mövcuddur və mənfi təsirlərin minimumlaşdırılması məqsədilə kompleks yanaşma tələb edir.

Neft sektoru büdcə gəlirlərində əhəmiyyətli paya malik olduğundan pandemiya dövründə büdcənin icrasında da müəyyən çətinliklər yaratmışdır. Belə ki, 2020-ci ildə pandemiya ilə mübarizə çərçivəsində büdcə xərclərinin artırılması zərurəti ortaya çıxmışdır ki, bunun da böyük hissəsi Dövlət Neft Fondundan edilən transferin həcmnin artırılması hesabına təmin edilmişdir Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi, 2020 Dövlət büdcəsi qarşısında yeni çağırışların təmin olunması məqsədilə genişləndirici kontrtsiklik büdcə siyasəti həyata keçirilmişdir. Əvvəlki illərdə baş vermiş iqtisadi və maliyyə böhranları, o cümlədən 2014-2015-ci illərdə neft qiymətlərində baş vermiş kəskin azalma dövrlərində əldə olunan təcrübə göstərir ki, iqtisadiyyatın böhranlı dövrlərində tətbiq edilən kəskin fiskal siyasət ölkələrdə iqtisadi fəallığın və məşğulluğun kəskin azalmasına və tənəzzülün daha da dərinləşməsinə səbəb olur. Belə ki, 2015-ci ilə qədər (1995-2014) sabit məzənnə rejiminin mövcudluğu müşahidə olsa da, neft qiymətlərinin kəskin ucuzlaşması fonunda 2015-ci ildə milli valyuta “manat” ciddi şəkildə dəyərini itirmişdi. 2020-ci ildə də bir sıra ölkələrin valyutasında baş verən dalğalanmalara, o cümlədən, xüsusilə mart ayından başlayaraq milli valyutaya qarşı təzyiqin artmasına baxmayaraq, daxili bazarın likvidliyi qorunmuş və manatın məzənnəsində sabitlik olmuşdur. Bu əsasda fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin gücləndirilməsi milli valyutanın məzənnəsinin qorunmasını dəstəkləmişdir. Hazırda ölkədə müəyyənlanmış makroiqtisadi şərait ilk növbədə iqtisadi artımın bərpasını, manatın nominal mübadilə məzənnəsinin ən azı 2-3 il müddətinə sabit, dəyişməz qalmasını tələb edir.

Dövlət büdcəsinin xərclərinin ötən illər ərzindəki göstəricilərinə baxsaq, görərik ki, dövlət büdcəsi bəzi illərdə olduqca protsiklik olmuş, başqa sözlə, neftdən və sair digər xarici təsirlərdən birbaşa və ya dolayısı ilə asılı olaraq artıb-azalmışdır. Büdcə xərclərinin tərkibində, xüsusilə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərcləri (investisiya xərcləri) müxtəlif illərdə neftin qiymətindən asılı olaraq tez-tez dəyişmişdir. Büdcə gəlirləri və əsaslı xərclərin dinamikası ilə neftin orta illik qiymətləri arasındakı protsiklik əlaqəni aşağıdakı qrafikdə görə bilərik.

Qrafik 3.

Neftin qiyməti ilə əsas büdcə parametrləri arasında korrelyasiya

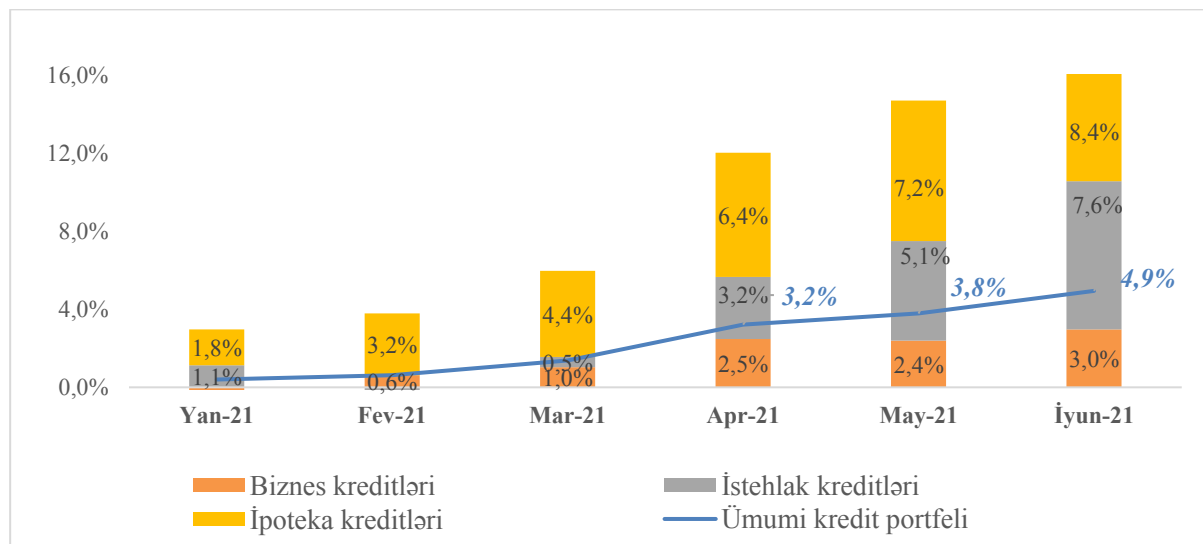
Mənbə: Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsinin məlumatları və Amerika Enerji Məlumat Bürosunun məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib olunmuşdur.

2007-2008-ci illərdə global maliyyə böhranı dövründə neftin qiymətinin kəskin artması büdcə xərclərinin 2 dəfəyədək kəskin artımına səbəb olmuşdusa, 2014-cü ildə neft qiymətinin 50 faiz civarında kəskin enməsi dövlət büdcəsinin xərclərində azalmanı şərtləndirmişdir. Bu əsasda neft bazarındakı volatilliyə adekvat olaraq büdcə xərcləmələrində müşahidə olunan kəskin dəyişikliklər fiskal qaydaların tətbiqini zəruri edən əsas amillərdən birinə çevrilmişdir. Bu baxımdan büdcə parametrlərində protsikliyın məhdudlaşdırılması üçün mühüm mexanizm hesab edilən fiskal qayda 2019-cu büdcə ilindən tətbiq olunmağa başlamışdır. Bütün bunları nəzərə alaraq, Azərbaycanda dayanıqlı fiskal çərçivənin formalaşdırılması, məcmu fiskal intizamın gücləndirilməsi kimi işlərin sürətləndirilməsi, büdcə qaydasının 2022-ci ildən etibarən tətbiq olunması vacib hesab olunur. Makroiqtisadi tənzimləmə mexanizmlərinin səmərəliliyinin artırılması və iqtisadi fəaliyyətlərin göstəricilər əsasında ölçülməsini nəzərdə tutan nəticəəsaslı büdcə tərtibi mexanizminin təşkili üçün zəruri şəraitin formalaşması prosesi davam etdirilməlidir.

Ölkənin əsas ixrac əmtəəsi olan xam neftin qiymətinin azalmasının dövlət büdcəsinin və icmal büdcəyə təsirləri ilə yanaşı, maliyyə-bank sektoruna da mənfi təzyiqləri qaçılmazdır. Bu əsasda tədiyə balansında kəsirin yaranması, valyuta məzənnəsi üzərində artan təzyiqlər məzənnə riskini də aktuallaşdırır. 2014-2015-ci illərdə dünya bazarlarındakı əlverişsiz konyuktur nəticəsində yaranmış xarici şokların nəticəsində həmin illərdə inflyasiya səviyyəsi kifayət qədər yüksəlmişdir. Bunun əksinə olaraq, 2020-ci il pandemiya böhranı ərzində ölkədə orta illik inflyasiya aşağı səviyyədə (3 faiz) qalmış və makroiqtisadi sabitlik qorunmuşdur. Digər tərəfdən, növbəti illərdə də maliyyə-kredit sferasının, xüsusilə bank sektorunun daxili və xarici şoklara qarşı dayanıqlılığı artırılmalı və risklərə qarşı maliyyə immuniteti daha da gücləndirilməlidir.

Qrafik 4.

Bank sistemində kredit portfelinin artımı, faizlə %

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib olunmuşdur.

Hazırda monetar və makroprudensial stimullar, eləcə də dövlətin güzəştli proqramları kredit aktivliyini dəstəkləyir. 2021-ci ilin ilk yarısında bank sistemi üzrə kredit portfelini 4.9%, o cümlədən biznes kreditləri 3.0% artmışdır. Bu dövrdə tikinti və bir sıra əlaqəli real sektor sahələrində iqtisadi fəallığa dəstək verən ipoteka kreditləri 8.4% artmışdır. İstehlak tələbinin fəallaşması fonunda istehlak kreditləri 7.6% artsa da, pandemiya öncəsi səviyyəni bərpa etməmişdir (Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının statistik bülletenləri, 2021). Qlobal xarici şoklar və mürəkkəb çağırışlar şəraitində maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi, effektiv risk idarəetmə siyasətinin optimallaşdırılması kredit aktivliyinin bərpa olunmasına xidmət etmiş, kredit portfelinin keyfiyyətində ciddi dəyişikliklər qeydə alınmamışdır. Bununla yanaşı, mövcud iqtisadi şərait maliyyə-bank sistemindəki problemlərin aradan qaldırılmasını və risklərin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsini zəruri edir. Belə ki, iqtisadi artım tempinin aşağı düşməsi, dollarlaşma meyillərinin artması fonunda kredit portfelinin keyfiyyətinin pisləşməsi kimi amillərin reallaşması bank sisteminin uzunmüddətli funksionallığına risk yarada bilən çağırışlardır.

Ortamüddətli dövrdə makroiqtisadi sabitlik qarşısında olan mühüm problemlərin sırasında iri dövlət müəssisələrinin maliyyə vəziyyəti və borc öhdəlikləri kimi məsələlər də yer tutur. Bir çox dövlət müəssisələrinin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətindəki problemlərin həll edilməsi fiskal dayanıqlılığın təmin olunması baxımından vacib əhəmiyyət daşıyır. Pandemiyanın təsirləri ilə bir sıra dövlət şirkətlərinin gəlirlərinin daha da azalması və zərərli fəaliyyət göstərməsi fonunda borclanma üzrə şərti öhdəliklərinin materilizasiyası dövlət maliyyəsi üçün birbaşa risk təşkil edərək büdcədə əlavə maliyyə yükünün yaranmasına, həm də borc dayanıqlılığına mənfi təsir edə bilər.

Davamlı iqtisadi artımın təmin olunması hədəfinə əsasən, ümumilikdə yuxarıda qeyd olunan məsələlərin tənzimlənməsi makroiqtisadi siyasətdə mühüm əhəmiyyətli problemlərdəndir və öz növbəsində kompleks yanaşmanın tətbiq olunmasını tələb edir. Bu məqsədlə görülməli işlər ölkə üzrə müəyyən edilmiş əsas prioritetlərdən asılı olaraq müxtəlif strate-

giyaların reallaşdırılmasını, strateji hədəfləri və onun təmin olunma mexanizmlərini özündə ehtiva edir.

Makroiqtisadi sabitlik və iqtisadi bərpa meyilləri. Azərbaycan dövləti uzunmüddətli perspektivdə postpandemiya və postkonflikt dövrü olmaqla keyfiyyətə yeni olan strateji mərhələyə daxil olmuşdur. Bu baxımdan yeni sosial-iqtisadi mühit və global iqtisadi reallıqlar əsas sosial-iqtisadi inkişaf prioritetlərinin müəyyən olunmasını və təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir. Bu yöndə aparılan institusional islahatların digər mühüm məqamı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 02 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində müəyyən edilmiş Milli Prioritetlər və onların həyata keçirilməsi üçün qarşıya qoyulmuş məqsədlərin müəyyən edilməsidir (Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər, 2021). Bu çərçivədə uzunmüddətli inkişaf strategiyasına uyğun olaraq müəyyən edilmiş prioritetlər nəzərə alınmaqla əsas strateji istiqamətlər üzrə kompleks və sistemli yanaşma tətbiq olunmalıdır.

Dayanıqlı rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyat üzrə meyillər

Bu baxımdan milli iqtisadiyyatın diversifikasiya səviyyəsinin artırılması, həmçinin ixrac potensialının əhəmiyyətli artımı üçün yeni imkanların formalaşdırılması mühüm rola malikdir. Başqa sözlə, indiki dövrə qədər sosial-iqtisadi inkişafın əsas dayaqlarından biri neft sektoru olsa da, ortamüddətli dövrdə qeyri-neft iqtisadiyyatının inkişafın mərkəzinə çevrilməsi qaçılmaz reallığa çevrilmişdir. Bu baxımdan əsas etibarilə qeyri-neft məhsullarının ixracının artırılması və xarici investisiyaların təşviqinin sürətləndirilməsi siyasətinin ortamüddətli dövrdə də davam etdirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. 2021-ci il və ortamüddətli dövrdə məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində rəqabətqabiliyyətli ixracın artırılması, əlverişli biznes mühitinin inkişaf etdirilməsi və əlavə dəyərli məhsulların yaradılması ilə 2025-ci ilə qədər qeyri-neft ixracının iki dəfə artırılmasına hədəflənmişdir. Digər tərəfdən uzunmüddətli inkişaf strategiyasına uyğun olaraq ölkədə tətbiq edilən iqtisadi siyasətin əsas hədəfləri ölkənin dünyada baş verən hadisələrə və global iqtisadi çağırışlara çevik reaksiya verməklə iqtisadi inkişafın davamlılığını təmin etməkdir. Bu əsasda, effektiv makro-fiskal çərçivənin formalaşması, makroiqtisadi sabitliyin dayanıqlığının təmin olunması başlıca olaraq fiskal və monetar siyasətin optimal makroiqtisadi çərçivədə sintezindən, qarşılıqlı əlaqələndirilməsindən asılı olacaq. Bütün bunların fonunda xarici ticarətdə ixracın strukturunun diversifikasiyasına nail olmaq, qeyri-neft məhsullarının ixracını dəstəkləyərək və təşviq edərək ixracın əsas tərkib hissəsinə çevirmək hədəflənir. Təhlillər göstərir ki, qeyri-neft sektorunun inkişafı dövlət və özəl əməkdaşlığın gücləndirilməsi fonunda uğurla nəticələnə bilər. Fiskal dayanıqlığın təmin edilməsi çərçivəsində dövlət vəsaitlərindən səmərəli istifadənin təmin olunması məqsədilə maliyyə inzibatçılığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi və büdcə xərclərinin optimallaşdırılması mexanizmləri sisteminin təkmilləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Digər tərəfdən dövlət borcunu idarə edilən səviyyədə saxlamaqla dövlət zəmanətli borclanmaya nəzarət daha da gücləndirilməli, dövlət şirkətlərinin səmərəliliyi artırılmalıdır. Dövlət şirkətlərinin idarəolunmasında qabaqcıl beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmalı, korporativ idarəetmə standartları tətbiq edilməlidir.

Eyni zamanda şəffaflıq, hesabatlılıq, maliyyə və borc intizamını, fiskal qaydaların tətbiqini təmin edən fiskal institutların, dövlət maliyyə idarə olunması sisteminin olması vacib amildir. Makro-fiskal çərçivənin dayanıqlığına təsir edən əsas məqamlardan biri çərçivənin güclü fiskal institutlar vasitəsilə dəstəklənməsidir. Makro-fiskal çərçivədə qarşıya qoyulmuş hədəflərə çatmaq üçün müasir institusional çərçivə, sağlam və effektiv fiskal institutlar formalaşdırılmalıdır. Bu əsasda, iqtisadi siyasətin və iqtisadi islahatların yeni idarəetmə çərçivəsinin

yaradılması və ölkənin milli inkişaf prioritetlərini özündə əks etdirən sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının formalaşdırılmasının, makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin möhkəmləndirilməsi, bu sahələrdə koordinasiya olunmuş siyasətin həyata keçirilməsi, habelə səmərəli tənzimləmə və hüquqtəbqiyyətə praktikasına nail olunması məqsədilə 2021-ci il 12 fevral tarixli 1285 nömrəli Fərmanla yaradılmış İqtisadi Şura mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Dayanıqlı maliyyə sabitliyinin formalaşması üzrə meyllər. Makroiqtisadi sabitliyin digər mühüm komponenti hesab olunan dayanıqlı maliyyə sabitliyinin formalaşması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi, maliyyə bazarlarında səmərəliyin və effektivliyin gücləndirilməsinə nail olunması vacibdir. Bu halda təbii ki, ortamüddətli dövrdə maliyyə bazarının inkişafının prioritet istiqamətləri üzrə də işlər davam etdirilməlidir. Belə ki, iqtisadi artımın dəstəklənməsində maliyyə sektorunun rolunun artırılması istiqamətində iqtisadi artımın effektiv maliyyələşməsinə təmin edən, bütün iqtisadi subyektləri geniş çeşidli maliyyə məhsulları ilə əhatə edən səmərəli maliyyə sisteminin formalaşdırılması da əsas hədəflərdəndir. Real sektorun, xüsusən orta və kiçik sahibkarlıq subyektlərinin sərfəli və uzunmüddətli maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını artırmaq üçün birgə təşəbbüslərin göstərilməsi, kredit risklərinin azaldılması və faizlərin əlçatanlığı ilə kənd təsərrüfatına kreditlərin artırılması əsas hədəflərdən hesab olunur.

Milli innovasiya ekosisteminin inkişaf etdirilməsi üzrə imkanlar. Bu baxımdan milli innovasiya ekosisteminin inkişaf etdirilməsi və bilik iqtisadiyyatının rolunun artırılması, insan kapitalının inkişafının sürətləndirilməsi üzrə əhəmiyyətli imkanlar mövcuddur. Dünya iqtisadiyyatında baş verən inqilabi texnoloji dəyişikliklər şəraitində sözügedən tədbirlərin görülməsi xüsusi zərurətdən irəli gəlir. Növbəti illərdə əmək bazarında artan rəqabətə hazır olmaq üçün milli innovasiya ekosistemi inkişaf etdirilməli, müasir təhsilin innovativ komponentlərini özündə ehtiva edən insan kapitalı formalaşdırılmalıdır. Qeyri-formal məşğulluğun həcmi azalmalı və qarşısının alınması üçün kompleks tədbirlər həyata keçirilməli, gəlirlərin leqallaşdırılması istiqamətində işlər görülməlidir. Bu səbəbdən global dünyada sürətlə cərəyan edən texnoloji dəyişikliklərə çevik uyğunlaşmaq, ölkəni texnoloji ixrac məkanına çevirmək üçün yeni imkanlar və perspektivlər yaradılmalıdır. Bu məqsədlə emal sənayesinin inkişafı dəstəklənməli, elmtutumlu və yüksək gəlir yaradan texnoloji sahələrin inkişafı təmin edilməlidir.

İşğaldan azad edilən ərazilərin bərpası üzrə meyllər. Regionların davamlı və tarazlı inkişafının təmin edilməsi ilə bərabər işğaldan azad edilən ərazilərin bərpası üzrə təxirəsalınmaz tədbirlər görülməkdədir. Bu əsasda işğaldan azad edilmiş ərazilərdə görülməli işlərin səmərəliliyinin artırılması, o cümlədən mərkəzləşdirilmiş qaydada həlli məqsədilə nəzərdə tutulan bütün tədbirlər Strateji Fəaliyyət Planı üzrə vahid konsepsiya əsasında həyata keçirilir. Ortamüddətli dövrdə dövlət büdcəsi qarşısında duran əsas prioritetlər Böyük Qayıdış Planına uyğun olaraq azad olunan ərazilərdə infrastrukturun qurulması, o cümlədən məşğulluğun təmin edilməsi və sair bu kimi məsələlərin həyata keçirilməsi olacaqdır. Azad edilmiş torpaqlarda kənd təsərrüfatı, kənd təsərrüfatı emalı və turizmin əsas fəaliyyət sahələri kimi formalaşdırılması üzrə müzakirələr gedir. Ümumilikdə genişmiqyaslı bərpa işləri dövlət siyasətinin müxtəlif istiqamətləri üzrə fəaliyyətində prioritet təşkil etməklə yanaşı, bu sahədə xarici investorların, həmçinin dövlət-özəl əməkdaşlıq platforması üzrə təşəbbüslərin dəstəklənməsi də mühüm əhəmiyyət daşıyır. Nəzərdə tutulmuş infrastruktur layihələrinin icrası, beynəlxalq hava limanlarının, yeni dəmir yolu xətlərinin tikintisi həm bölgənin inkişafına əhəmiyyətli təkan verməklə, ümumilikdə ölkə iqtisadiyyatının inkişafına və o cümlədən məşğulluq məsələlərinə də müsbət təsirləri gözlənilir.

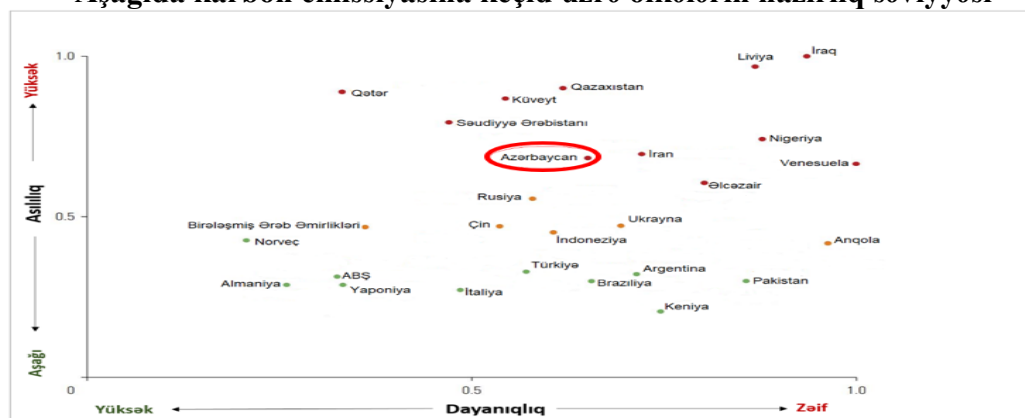
Neft qiymətləri ilə bağlı qlobal meyillər. Dünyanın aparıcı maliyyə təşkilatları və neft qiymətlərinin proqnozlaşdırılması üzrə ixtisaslaşmış agentlikləri Brent markalı neftin qiymətinin cari il üçün 50,0 ABŞ dolları civarında olacağını və ən azı növbəti bir ildə də neftin qiymətlərində kəskin artımın baş verməyəcəyini proqnozlaşdırırlar (EIA, “Qlobal neft qiymətləri”, 2021). Bütövlükdə, dünya iqtisadiyyatının inkişaf istiqamətləri, xüsusən də alter-nativ enerji resurslarından istifadənin genişlənməsi və karbohidrogen resurslarına tələbatın getdikcə azalması orta və uzunmüddətli dövrdə neft qiymətlərində əhəmiyyətli artımın olmayacağına dair gözləntilər formalaşdırır. Bu isə neft ixrac edən ölkələrdə, xüsusilə ölkəmizdə fiskal intizamın daha da gücləndirilməsini, büdcə vəsaitlərinin qənaətli və effektiv xərclənməsi zərurətini artırır.

Yaşıl, rəqəmsal və inkluziv iqtisadiyyata keçid üzrə imkanlar. Post-pandemiya dövrünün çağırışlarına cavab vermək üçün dünya ölkələrində səhiyyə və təhsil sisteminin müasir tələblərə uyğun inkişaf etdirilməsi, investisiyaların rəqəmsal texnologiyalar və yaşıl iqtisadiyyata yönəldilməsi, dövlət idarəçiliyinin gücləndirilməsi və səmərəlilik göstəriciləri əsasında yenidən qurulması, inkluziv cəmiyyətin və iqtisadiyyatın təkmilləşdirilməsi önəmli rol oynayacaqdır. Pandemiya milli iqtisadiyyatların inkişafının təmin edilməsi və iqtisadi böhranlarla mübarizə aparılmasında qlobal əməkdaşlığın önəmini daha da artırmışdır.

Göründüyü kimi, rəqəmsallaşma, yaşıl iqtisadiyyat və dekarbonizasiyaya əsaslanan bərpa olunan enerji mənbələrindən və elektromobillərdən istifadənin genişləndirilməsini özündə ehtiva edən qlobal meyillər geniş vüsət almaqdadır. Uzunmüddətli baxış iqlim dəyişikliyinə qarşı səmərəli və birgə mübarizəni, 2050-ci ilə qədər dünya üzrə dekarbonizasiyanın təmin edilməsi hədəfini özündə əks etdirir. Bununla bağlı 2020-ci ildə Dünya Bankı tərəfindən mövcud qlobal iqtisadi meyillərin qiymətləndirməsi aparılmışdır (Peszeko, Grzegorz, və başqaları, 2020). Hesabatda ölkələrin həm sıfır karbon emissiyasına keçid ilə əlaqədar hazırlıq səviyyəsi, həm də iqtisadi dayanıqlılığı əsas götürülməklə bir sıra indikatorların, o cümlədən makroiqtisadi sabitlik, maliyyə bazarının inkişafı, adambaşına düşən ÜDM, resursların ümumi ixracda payı, insan kapitalı, institusional idarəçilik və s. bu kimi göstəricilərin əsasında təhlillər aparılmışdır. Təhlillərin nəticəsi onu deməyə imkan verir ki, Norveç, Almaniya, Avstraliya, Kanada kimi inkişaf etmiş ölkələr sıfır karbon emissiyası hədəfinə çatmağa yaxın görünsələr də, bir sıra digər ölkələr yaşıl iqtisadiyyat meyillərinə daha həssasdır və yaxud təbii resurlardan daha çox asılıdırlar (Qrafik 5).

Qrafik 5.

Aşağıda karbon emissiyasına keçid üzrə ölkələrin hazırlıq səviyyəsi

Mənbə: Peszeko, Grzegorz və başqaları. Dünya bankı (2020)

Qeyd olunmalıdır ki, həm dekarbonizasiya, həm də enerji mənbələrinin və marşrutlarının şaxələnməsi baxımından ölkəmizdə də vacib addımlar atılmaqdadır və postpandemiya dövründə sosial-iqtisadi inkişaf prioritetlərinin təmin olunmasında qlobal bençmarklar əsas götürülmüşdür. Belə ki, ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf prioritetlərindən biri olan “yaşıl artıma” nail olunması, eləcə də 2030-cu ilə qədər elektrik enerjisinin istehsal gücündə bərpa olunan enerji mənbələrinin payının 30%-ə çatdırılması Azərbaycanın dekarbonizasiya ilə bağlı hədəflərini özündə əks etdirir. Bu əsasda uzunmüddətli dövrdə ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətlənməsi, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, resurs gəlirlərindən asılılığın azaldılması istiqamətlərində işlərin görülməsi fiskal siyasət çərçivəsində dəstəklənəcəkdir.

Beləliklə, post-pandemiya dövründə yaşıl, rəqəmsal və hərtərəfli iqtisadi transformasiyanın təmin edilməsi, fiskal və maliyyə risklərinin idarə olunması üçün ortamüddətli fiskal strategiyaların hazırlanması, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olunması üçün səylərin artırılması fiskal siyasətin əsas prioritetləri hesab olunur.

Y E K U N

Pandemiya dövründə bir sıra neqativ təsirlərin nəticəsində ölkədə formalaşmış makroiqtisadi vəziyyət təhlil edilmiş və göstərilmişdir ki, iqtisadi artım və fiskal intizam qlobal neft bazarında volatilliyə qarşı yüksək həssaslığını saxlayır, daxili və xarici təsirlərə dayanıqlığın gücləndirilməsi məqsədilə yeni makro-fiskal çərçivənin formalaşdırılmasını zəruri edir.

Dayanıqlı iqtisadi inkişaf templərinin bərpa edilməsi istiqamətində struktur islahatların aparılması ilə makroiqtisadi sabitliyin və məşğulluğun qorunması, inklüziv inkişafın təmin olunması və qeyri-neft sektorunun inkişafına özəl investisiyaların cəlb olunması vacib əhəmiyyət daşıyır. Bu əsasda, effektiv makro-fiskal çərçivənin formalaşması, makroiqtisadi sabitliyin dayanıqlığının təmin olunması üçün fiskal və monetar siyasətin optimal makroiqtisadi çərçivədə sintezi, qarşılıqlı əlaqələndirilməsi təmin edilməlidir.

Yuxarıdakı təhlilləri nəzərə alaraq belə qənaətə gəlmək olur ki, ölkədə reallaşdırılan fiskal siyasətin səmərəliliyinin yüksəldilməsi, dayanıqlı iqtisadi artım üzrə çatışmazlıqların aradan qaldırılması əsas prioritetlər olaraq saxlanılmalı və dinamik inkişaf üzrə həyata keçiriləcək tədbirlər sürətləndirilməlidir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. 2021, <https://president.az/articles/50474>.
2. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi. (2020, <http://www.maliyye.gov.az/>). “Dövlət büdcəsinin icrasına dair məlumatlar”.
3. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının statistik bülletenləri. 2021, <https://www.cbar.az/>.
4. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. 2020, <https://www.stat.gov.az/>.
5. EIA, “Qlobal neft qiymətləri”. (2021, <https://www.eia.gov/>).
6. İqtisadi Azadlıq İndeksi. (2021, <https://www.heritage.org/index/country/azerbaijan>).
7. Qlobal İqtisadi İcmal hesabatı. (2021). Vaşinqton, DC,; Beynəlxalq Valyuta Fondu.
8. Peszko, Grzegorz, və başqaları. (2020). Diversification and Cooperation in a Decarbonizing World: Climate Strategies for Fossil Fuel-Dependent Countries. Washington DC: Dünya Bankı.
9. Ümumdünya İqtisadi Forumu “Qlobal Rəqabətlik İndeksi” Hesabatı. (2019, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf).

*Эйваззаде Эльмир Тахир оглы,
докторант,
Научно-исследовательский Институт
Экономических Реформ,
E-mail: eyvazzadeelmir@gmail.com
© Эйваззаде Э.Т., 2021*

ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МАКРО- ФИСКАЛЬНОЙ РАМКИ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – проанализировать вопросы обеспечения макроэкономической стабильности на фоне пандемии коронавируса (COVID-19) и изучить пути улучшения макрофискальной базы в Азербайджане.

Методология исследования - использовался ряд экономических показателей, методов и приемов, связанных с эффективными подходами к экономическому развитию в постпандемический период путем анализа и синтеза, а также подходы ряда исследователей по этим вопросам.

Практическая значимость исследования - учитывая современные экономические реалии и глобальные вызовы, важно изучить вопросы обеспечения макроэкономической стабильности. В связи с этим были проанализированы колебания устойчивого экономического роста, неустойчивость обменного курса, проциклическая фискальная политика и другие факторы.

Результаты исследования – исследование показывает, что экономический рост и фискальная дисциплина сохраняют высокую чувствительность к волатильности на мировом рынке нефти, и необходимо сформулировать макрофискальную основу на основе новых фискальных правил, чтобы повысить устойчивость к внутренним и внешним шокам. Важно провести структурные реформы для обеспечения устойчивого экономического роста, обеспечения инклюзивного развития и привлечения частных инвестиций в развитие ненефтяного сектора.

Оригинальность и научная новизна исследования – в представленном исследовании оцениваются угрозы макроэкономической стабильности и даются рекомендации по улучшению макрофискальной базы. Научная новизна статьи связана с авторским анализом возможностей восстановления экономики и тенденций развития по основным приоритетам в постпандемический период.

Ключевые слова: макроэкономическая стабильность, фискальная политика, макрофискальные рамки, социально-экономические приоритеты в постпандемический период.

*Elmir Tahir Eyvazzade,
Ph.D. Student,
Scientific-research Institute for
Economic Reforms,
E-mail: eyvazzadeelmir@gmail.com
© E.T. Eyvazzade, 2021*

PROBLEMS AND IMPROVEMENT DIRECTIONS OF THE MACRO-FISCAL FRAMEWORK TO ENSURE MACROECONOMIC STABILITY IN AZERBAIJAN

A B S T R A C T

The purpose of the research – to analyze ensuring macroeconomic stability issues against the background of the coronavirus (COVID-19) pandemic and the study of ways to improve the macro-fiscal framework in Azerbaijan.

The methodology of the research – several economic indicators, statistical data, methods, and techniques related to the formation of more effective approaches to economic development in the post-pandemic period through analysis and synthesis as well as the approaches of several researchers on these issues are used in the research.

The practical importance of the research - considering the current economic realities and global challenges, it is important to study the issues of ensuring macroeconomic stability. In this regard, fluctuations in sustainable economic growth, exchange rate fragility, pro-cyclical fiscal policy, and other factors have been analyzed.

The results of the research – research show that economic growth and fiscal discipline maintain a high sensitivity to volatility in the global oil market, and it is necessary to formulate a macro-fiscal framework based on the new fiscal rules to strengthen resilience to internal and external shocks. It is important to carry out structural reforms to ensure sustainable economic growth, ensure inclusive development and attract private investment in the development of the non-oil sector.

The originality and scientific novelty of the research - the presented study assesses threats to macroeconomic stability and makes recommendations for improving the macro-fiscal framework. The scientific novelty of the article is related to the author's analysis of economic recovery opportunities and development trends on the main priorities in the post-pandemic period.

Keywords: macroeconomic stability, fiscal policy, macro-fiscal framework, socio-economic priorities in the post-pandemic period.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
02.08.2021
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
09.08.2021
Çapa qəbul olunmuşdur: 17.08.2021*

*Дата поступления статьи в редак-
цию: 02.08.2021
Отправлено на повторную обра-
ботку: 09.08.2021
Принято к печати: 17.08.2021*

*The date of the admission of the article
to the editorial office: 02.08.2021
Send for reprocessing: 09.08.2021
Accepted for publication: 17.08.2021*